

újabbán növekedett meg az aggodalom, hogy azért mégsem a „férgeséről” van csak szó. Ideje a szakma védelmében fellépni.

Ez a könyvtárosképzés vonatkozásában a következőket jelenti: a felkészítést tudományos alapra kell helyezni, elméleti jelleget kell neki adni. A szakma képviselőinek be kell bizonyítaniuk, hogy a könyvtárosoknak életfontosságú feladataik vannak a társadalmak életében. E célból a gyakorlati szakembereknek és az elméleti front képviselőinek együttesen kell úgy újrafogalmazniuk a szakma lényegét és rendeltetését, hogy az megfeleljen az

információs társadalom születőfélben levő korszakának, illetve az új információs technológiák kihívásainak. Ez az egyetlen útja-módja annak, hogy gátat lehessen vetni a felsőfokú könyvtárosképzés eróziójának.

/OSLANEC, L.: Uzatváranie knihovníckých škôl na amerických univerzitách. = Knižnice a Informácie, 26. köt. 2. sz. 1994. p. 74-75./

(Futala Tibor)

Retrospektív katalóguskonverzió a Lancaster University könyvtárában

A Lancaster University könyvtára a hetvenes években az elsők között vezette be a rövidített leírásokkal dolgozó automatizált kölcsönzési rendszert. A teljes automatizálás terve azonban csak 1986-ban született meg. 1987-től a gyarapítás gépesítésével indult meg az automatizálási program, amelynek keretében 1990-ben kezdték meg a katalógus konvertálását. (Gépi katalógust 1984 óta építenek a kurrens anyagból.) A megvizsgált konverziós lehetőségek közül a BNB (British National Bibliography) CD-ROM-változatának felhasználása bizonyult a legcélszerűbbnek, annál is inkább, mert a BNB on CD-ROM egyik kipróbálójá volt a könyvtár. 1993-ban beszerezték a Library of Congress CDMARC adatbázisát is, amelyről a BNB-ből hiányzó tételek tölthetők le.

A katalógus konverziójától azt várták, hogy a J. Beaumont és J. P. Cox kézikönyvében (Retrospective conversion: a practical guide for libraries. Westport, Conn.: Meckler, 1989. p. 6-7.) említett valamennyi célt teljesítse. Jöjjön létre az egész automatizálást megalapozó adatbázis; javuljon a szolgáltatás; fejlődjenek a könyvtári háttérmunkák; speciális termékek készüljenek; egyetlen integrált fájl váltsa fel a párhuzamos nyilvántartásokat; a változó rendszerek legyenek rugalmasak; a lehető legnagyobb mértékben térüljenek meg az automatizálás költségei; a könyvtári állományok legyenek védettek.

Egy kezdeti döntés – nevezetesen, hogy csak megszerkesztett, ellenőrzött rekordokat töltenek le – alapvetően meghatározza a konverzió jellegét és ütemét. Így akarták elkerülni, hogy az OPAC javítatlan tételek tömegével teljen meg, és a feldolgozóknak irdatlan „kásahegyen” kelljen átrágniuk magukat.

A konverzióban kész programokat (pl. BNB szoftver) és házilag készített programokat egyaránt felhasználtak. A Lancaster University könyvtá-

ra nem a MARC-formátumot alkalmazza OPAC-jában – azt nehézkesnek és bonyolultnak találták –, de egyszerű konverziós programok segítségével megoldható az adatcsere a MARC-formátummal dolgozó adatbázisokkal is.

A feldolgozóknak nem voltak komoly tapasztalataik az online katalogizálásban és tételszerkesztésben, hiszen a kurrens feldolgozás legnagyobb részt a gyarapításban használt rekordok alapján történt. A CD-ROM-ból letöltött tételek is inkább szerkesztést – a felesleges adatok törlését, speciális jelek bevitelét, a besorolási adatok korrigálását – igényelnek. A tételszerkesztés betanítása párokban történt: a szakképzett és a rendszer használatába bevezetett feldolgozók néhány héten át az asszisztensekkel párokban dolgoztak, míg azok is önállóan tudták szerkeszteni a letöltött tételeket, és csak a különleges problémákkal kellett a feldolgozókhöz fordulniuk. Kilencen szerkesztettek heti ötven-ötven tételt, ennyi fért a munkaidőjükbe. Vagyis változatlan személyzet és munkaidő mellett évi 21 456 rekorddal gyarapodott a konvertált fájl. Mivel ez az ütem csak tíz év alatt vezetett volna a teljes katalóguskonverzióhoz, a munka gyorsítása érdekében két részfoglalkozású (egy teljes munkaidőt kitevő) asszisztentst vettek fel kimondottan a gépesítési feladatokra. Az ő segítségükkel 90%-kal növelték a konverzió ütemét. A munkálatok egyhangúságát enyhítendő, a szakcsoportokban eltérő ütemben haladnak, hogy egyidejűleg különböző munkafázisokat lehessen végezni, választani.

A katalóguskonverzióval óhatatlanul szembe kell nézni a katalóguscédulák kivonásának gondjával. Mivel nagyon idő- és munkaigényes feladatról volt szó, igyekeztek takarékos eljárást követni. A cédulákat nem folyamatosan, hanem nagyobb lépésekben vonták ki: először például az OPAC építésének kezdő évétől 1990-ig a könnyen meg-

különböztesztelhető, gépi cédulákat emelte ki a könyvtár valamennyi részlegéből verbuválódott alkalmi csoport, amivel a katalógus terjedelmét 40%-kal lehetett csökkenteni. A következő lépés az olvasók által alig használt szakkatalógus felszámolása volt, amelyből csak néhány humán részt tartottak meg a szaktájékoztatók számára. Felmerült az a kérdés is, hogy érdemes-e az alig használt dokumentumok rekordjainak konverziójával foglalkozni, és több területen állományértékelést és -ellenőrzést végeztek és végeznek a továbbiakban is.

A konverzió több lépésben történt. Először az ISBN-számokat vetették össze a BNB on CD-ROM 1969–1984 közötti anyagával, ami – szakterületenként változó arányban – az állomány 18%-ának konverzióját tette lehetővé. A következő menetben a BNB 1950–1970 közötti anyagából válogatták le a tételeket szerző és cím szerint, ami 14%-os eredményhez vezetett. A harmadik lehetőség a CDMARC (1969–1984) felhasználása, aminek a felénél tartanak, és kb. 10%-os eredményt hoz. Az 1990-es könyvállományt alapul véve, és feltételezve, hogy a konverzió eredményessége nagyjából azonos marad, arra számítanak, hogy a két CD-ROM-forrás felhasználása után a konvertálható 217 765 rekordból 129 864 a CD-ROM-ok alapján elkészül, és 87 901 bevitelére lesz szükség. A cikk írása idején, 1994 júliusában, a katalógus 27,84%-a várt konvertálásra, és abból a becslések szerint 24,67% bevitelére lesz majd szükség.

A retrospektív konverzió költségeit nehéz felmérni, különösen akkor, ha – mint a Lancaster University könyvtára esetében – a konverzió a mindennapi munkafeladatok része, és a vele járó dologi kiadások (pl. CD-előfizetés, számítógéphasználat stb.) sem különíthetők el. A munkaerő-ráfordítást – a két külön feladatra szerződött asszisztent, és a mindennapi feladatok közé be-

sorolt munkaidőt is összevetve – kiszámították a konverziós program három-három és fél évére, ami összesen 116 000 fontra rúg, míg az elkülöníthető számítógépes hardver- és szoftverigény, illetve a CD-k előfizetése összesen kb. 10 000 fontot tesz ki.

Az adatbázisok minőségéről számos tapasztalatot gyűjtöttek a BNB on CD-ROM hároméves használata nyomán. Az első, hogy a könyvtárosok szívesebben használják a CD-ROM-ot, mint a mikrofilm vagy cédulakatalógust. A BNB CD-ROM-ot időrendi tagolása és a használatból szerzett más észrevételek nyomán történt javítása alkalmasabbá teszi a keresésre, mint a hét lemezen található CDMARC-ot. Ez utóbbi gyakorlata azonban jobban megfelel a Lancaster University könyvtárának, ha a speciális karaktereket a diakritikus jelek nélkül veszi fel.

A katalógushasználatot csak 1990-ben mérték fel, amikor a viszonylag új OPAC-ot használták az esetek 81%-ában, a cédulakatalógust pedig 19%-ban. Azóta a hagyományos katalógust lezárták, és csak az 1984 előtti anyagot tartalmazza, használata elenyésző a 41 nyilvános terminálon erőteljesen használt OPAC-kal szemben.

1990 és 1994 között a könyvtár állományának gépi feldolgozása 30%-ról 72%-ra emelkedett. A CD-ROM-forrásokat lassan kiaknázzák, és a retrospektív konverzió önálló bevitelt igénylő szakaszhoz érkeznek. A CD-ROM-on alapuló konverzió több előnnyel járt: részben a leghasználtabb szakterületek kerültek előtérbe a konverzió során, részben olyan tapasztalatokat szereztek a gépi feldolgozásban, amelyek reményt adnak a több mint 87 ezer tétel kézi bevitelének sikerére.

/HARRISON, K.–SUMMERS, D.: *Retrospective catalogue conversion at Lancaster University Library. = Program, 29. köt. 2. sz. 1995. p. 107–122.*

(Orbán Éva)

Automatizált feldolgozás és retrospektív konverzió a spanyol egyetemi könyvtárakban

A spanyolországi egyetemi könyvtárak igyekeznek lépést tartani a gépesítés nemzetközi trendjeivel. Ezt segítette az is, hogy az egyetemeken automatizált vezetési-adminisztrációs rendszereket vezettek be. Európai viszonylatban a spanyol könyvtárak a középmezőnyben helyezkednek el, lemaradva Nagy-Britanniától, Németországtól vagy Franciaországtól. Egy 1993-as felmérés szerint a 40 spanyolországi egyetemi könyvtár közül 35-ben (87,5%) működik valamilyen számítógépes rendszer, és 23-ban van nyilvános használói katalógus (OPAC).

1993-ban felmérést készítettek az egyetemi könyvtárakban folyó automatizálásról és retrospektív katalóguskonverzióról. A negyven könyvtárból 34 válaszolt, és ezek közül ötben nem kezdődött meg az automatizálás, vagyis az adatok többsége 29 könyvtárra vonatkozik. Sajnos néhány fontos területen (költségelemzés, az automatizált katalógusok használatának vizsgálata) a könyvtárak nem tudtak kielégítő adatokat szolgáltatni.

Az automatizált feldolgozás minden esetben kiterjed a monográfiákra, bár a teljes könyváll-